26.8
Ж-48

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ КАРТОГРАФИЯ

Услубий кўрсатмалар

Тошкент-2019

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предыдущих
выдач

26.8
Э-48

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети
География ва табиий ресурслар факультети
Картография кафедраси

А.Эгамбердиев, Б.Н.Юсупов, Қ.Б.Собиров

ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ КАРТОГРАФИЯ

Услубий кўрсатмалар

2336

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Тошкент – 2019

Ижтимоий-иқтисодий картография. Услубий кўрсатмалар. Тошкент: ЎзМУ, 2019.

Мазкур услубий кўрсатмалар Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида 5311500 – Геодезия, картография ва кадастр ихтисослиги бўйича таълим олаётган сиртқи бўлим талабалари учун мўлжалланган. Унда ижтимоий-иқтисодий картография махсус курсидан амалий ишларни бажаришга оид услубий кўрсатмалар берилган. Ҳар бир иш охирида шу мавзуга доир назарий ва амалий адабиётлар (дарслик ва қўлланмалар) ҳамда харита ва атласларнинг тўлиқ рўйхати келтирилган.

Ушбу услубий кўрсатмаларни тайёрлашда шу соҳадаги мавжуд дарсликлардан, методик кўрсатмалардан ҳамда харита ва атласлардан фойдаланилган.

Т у з у в ч и л а р:

Эгамбердиев Асомберди, Юсупов Бахриддин Нормўминович,
Собиров Қахрамон Бектурсун ўғли

Т а қ р и з ч и л а р:

А.Ибраимова – Тошкент архитектура ва қурилиш институти “Геодезия ва кадастр” кафедраси доценти, география фанлари номзоди.

А.С.Рўзиев – Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети “Геодезия ва геоинформатика” кафедраси катта ўқитувчиси.

М а с ъ у л м у х а р р и р:

Э.Ю. Сафаров – Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети “Картография” кафедраси мудири, техника фанлари доктори, профессор.

Услубий кўрсатма Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Услубий Кенгашида муҳокама қилинган ва чоп этишга тавсия этилган. 26 март, 2019 йил №4 сонли баённома.

Муқаддима

Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида 5311500 геодезия, картография ва кадастр йўналиши сиртқи бўлимларида, ўқув режага мувофиқ, бошқа фанлар билан бир қаторда махсус ижтимоий-иқтисодий картография фани ҳам ўрганилади.

Талабалар ушбу фанни ўрганиш жараёнида ижтимоий-иқтисодий мавзуда тузилган хариталарнинг яратилиш тарихи, моҳияти, хусусиятлари ҳамда уларда ходиса ва объектларни картографик тасвирлаш усуллари, шунингдек, уларни ўқиш, таҳлил қилиш, баҳолаш ва улардан фойдаланиш тўғрисида маълумот оладилар. Бу билимларга пухта эга бўлиш учун эса ҳар бир талаба ўзи мустақил холда дастурда кўрсатилган амалий ишларни бажариши зарур. Бу ишлар дастурга мувофиқ қуйидаги учта асосий йўналишда олиб борилади:

а) ижтимоий-иқтисодий мавзуга оид нашр этилган харита ва атласлар билан атрофлича танишиш, ҳамда ушбу харита ва атласларни тузишда қўлланилган картографик тасвирлаш усулларини мукаммал ўрганиш;

б) хар хил картографик тасвирлаш усулларини қўллаб белгилар, нуқталар, картограмма, картодиаграмма ва бошқалар, ижтимоий-иқтисодий мавзудаги бирорта харита эскизини тузиш;

в) ижтимоий-иқтисодий мавзудаги хариталарни ўқиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш, ҳамда уларга тақриз ёзиш.

Амалий ишларини бажаришга киришишдан аввал ҳар бир талаба ана шу мавзуга оид кўрсатилган адабиётларни ўрганиб чиқиши керак. Шундан кейингина амалий ишни бажаришга киришиш мумкин.

Қуйида юқорида қайд этилган асосий йўналишлар асосида бажарилиши лозим бўлган амалий ишлари бўйича қисқача услубий кўрсатмалар берилган.

1-амалий иш.

Ижтимоий-иқтисодий мавзуда тузилган харита ва атласлар билан танишиш, ҳамда уларни асосий мазмунини картографик тасвирлаш усуллари нуқтаи назаридан ўрганиш

Амалий ишнинг мақсади. Ижтимоий-иқтисодий мавзуда нашр қилинган харита ва атласлар билан танишиб чиқиш ва уларнинг асосий мазмунини картографик тасвирлаш усуллари нуқтаи назаридан мукаммал ўрганиш, ҳамда уларни қисқача баён этишдан иборат.

Бу амалий ишни бажариш натижасида талаба ижтимоий-иқтисодий мавзудаги хариталарни тузишда қўлланилган ҳар бир картографик тасвирлаш усулининг моҳияти, афзаллик ва камчиликларини аниқлаш юзасидан амалий тажриба хосил қилиши, ҳамда нима учун айнан шу усул қўлланилганлигини (хаританинг мақсади ва масштабини ҳисобга олган холда) тўғри баҳолай оладиган бўлиши керак.

Бу амалий ишни бажариш учун алоҳида нашр этилган ёки комплекс географик ва мавзули атласларда берилган ижтимоий-иқтисодий мавзудаги хариталардан ҳамда шу мавзудаги хариталарни дарсликларга илова қилиб берилган намуналаридан фойдаланилади.

Амалий ишни бажариш тартиби

1. Бунинг учун дастлаб ижтимоий-иқтисодий мавзуда тузилган хариталардан бирортаси олинади ва ўрганиб чиқилади. Бунда аввал ушбу харитада ходиса ва объектларнинг картограқик тасвирлаш усулига алоҳида аҳамият бериш лозим бўлади.

2. Харитани ўрганиш уни номидан, масштабидан, картографик проекциясидан ва энг асосийси легендасидан бўлиш керак.

3. Харитани асосий мазмунини ўрганишда, аввал мазкур харитада қандай объектлар тасвирланганлиги санаб чиқилади. Сўнгра хар бир объектнинг ўзига хос хусусияти, худуд бўйича жойлашиши, миқдор ва сифат кўрсатгичлари, айниқса миқдор кўрсатгичлари ва уларни кўрсатишда фойдаланилган картографик тасвирлаш усули алоҳида-алоҳида кўриб чиқилади. Объектларни тасвирлашда қўлланилган усулга таъриф берганда бу усулгигн мохияти, афзаллик ва камчилликлари кўрсатилиши шарт.

4. Харитани алохида элементлари бўйича ўрганиб чиқилгандан сўнг уни комплекс ўрганишга ўтиш керак. Бунда хаританинг географик асоси ушбу хаританинг асосий мазмунини ташкил этган элементларнинг ўзаро уйғунлигига эътибор бериш керак.

5. Хаританинг асосий мазмунини ва уни картографик тасвирлаш усулини мукаммал ўрганиш асосида харитани тўлиқ баёни тузилади. Баёнда хар бир усулга мисоллар келтириш лозим. Баёнга шу хаританинг легендаси, шартли белгилари, чизилиб илова қилинади.

Амалий ишни бажариш учун вариантлар

Вариант №	Атласнинг номи	Атласдаги хариталарнинг номи ва жойлашган бетлари
1	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Аҳоли ва меҳнат ресурслари, 8-9. Озиқ- овқат саноати, 15. Қишлоқ хўжалиги, 16-17. Ирригация ва мелиорация, 26. Умумтаълим муассасалари, 28. Ахборот ресурслари ва ахборот кутубхоналари марказлари, 32.
2	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Ёқилғи саноати, 10. Дон экинлари, 18-19. Академик лицейлар. Касб- хунар коллежлари, 29. Туристик харита. Халқ хунармандчиликлари, 34-35. Транспорт, 36-37. Иқтисодий харита, 38-39.
3	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Электроэнергетика, 10. Мева -резавор экинлари, 21. Чорвачилик, 24-25. Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий алоқалари, 27. Олий ўқув юртлари, 30. Тошкент вилояти. Иқтисодий харита, 40.
4	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Қора ва рангли металлургия, кимё ва нефт-кимё саноати, 12. Пахтачилик, 20. Соғлиқни сақлаш, 31. Музейлар. Театрлар. Клуб муассасалари, 32. Иқтисодий харита, 39. Транспорт, 36-37.

Вариант №	Атласнинг номи	Атласдаги хариталарнинг номи ва жойлашган бетлари
5	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Машинасозлик ва металлни қайта ишлаш, 12. Сабзавот экинлари, 22. Чорвачилик, 24-25. Ирригация ва мелиорация, 26. Тошкент шахар плани, 33. Жиззах вилояти. Иқтисодий харита, 42.
6	Атлас. 8-синф Ўзбекистон иқтисодий ва ижтимоий географияси. "Ергеодезкадастр" Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Қурилиш материаллари ишлаб чиқариш, 13. Қишлоқ хўжалиги, 16-17. Полиз ва озиқ- овқат экинлари, 22. Андижон вилояти. Иқтисодий харита, 43. Меҳнат ресурслари, 9. Электроэнергетика, 11.
7	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Қишлоқ аҳолисининг сони ва зичлиги, 16. Электроэнергетика ва гидроэнергетика ресурслари, 22. Қурилиш материаллари саноати, 32. Ер турлари, 36-37. Транспорт тармоқлари, 102-103. Кундузги умумтаълим мактаблари, 116.
8	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Қишлоқ аҳолиси ва меҳнат ресурслари, 19. Ёқилғи саноати, 23. Капитал қурилиш, 30. Қишлоқ хўжалиги, 34-35. Ғўза навларини районлаштириш, 62-63. Музейлар. Театрлар. Клуб муассасалари, 122.
9	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Қора ва рангли металлургия, кимё ва микробиология саноати. Машинасозлик ва металлсозлик, 24. Шаҳар ва шаҳарчаларнинг шаклланиши ва ўсиши 14-15. Ерлардан фойдаланиш, 40-41. Темир йўл транспорти. Юкларни жўнатиш ва олиб келиш, 104. Маиший хизмат кўрсатиш. Савдо ва умумий овқатланиш, 113. Туристик харита, 128-129.
10	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-кисм, Москва-Тошкент., 1985.	Аҳолини миллий таркиби. Шаҳарларни функционал типлари, 17. Енгил, мебель, ойна ва фарфор-фаянс саноати, 25. Агро-саноат бирлашмалари, 53. Курортлар, санаториялар, дам олиш уйлари, 112. Оммавий кутубхоналар. Қорақалпоғистон Республикаси. Иқтисодий харита, 136.
11	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Пахта тозалаш саноати, 26-27. Қўй ва эчкилар. Қоракўл қўйлари сони, 93. Аҳолини тиббиёт ходимлари билан таъминланиши, 111. Коммунал хўжалик, 113. Тошкент вилояти. Иқтисодий харита, 137. Архитектура ёдгорликлари, 150-151.
12	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Озиқ-овқат ва ун-крупа саноати, 28. Узумчилик, 59. Пахтачиликда минерал ва органик ўғитлардан фойдаланиш, 66-67. Ипакчилик, 97. Аҳолини маълумотлилик даражаси. Илмий муассасалар, 121. Наманган ва Фарғона вилоятлари. Иқтисодий харита, 138.
	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома	Сабзавот экинлари, 56. Пахта хом-ашёсини йиғиб-териб олишнинг механизациялаш даражаси, 74-75. Паррандачилик, 99. Даволаш-

13	географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	профилактика муассасалари, 110. Ўрта махсус ўқув муассасалари. Олий ўқув юртлари, 120. Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари. Иқтисодий харита, 139.
14	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Дон экинлари. Дон экинларини ҳосилдорлиги ва ялпи ҳосили, 59. Пахтачиликда минерал ўғитлардан фойдаланишни иқтисодий самарадорлиги, 69. Сут ва гўшт ишлаб чиқариш, 95. Юк автотранспорти, 105. Туристик ташкилотлар ва муассасалар, 126-127. Бухоро вилояти. Иқтисодий харита, 140. Ёдгорликлар, 148.
15	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-кисм, Москва-Тошкент., 1985.	Ем-хашак экинлари, 60. Пахта хом- ашёси ишлаб чикаришнинг самарадорлик даражаси, 84. Асаларичилик, 96. Автобус саноати, 104. Кечки (сменали) умумтаълим мактаблари, 117. Самарқанд вилояти. Иқтисодий харита, 141.
16	Ўзбекистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. 2-қисм, Москва-Тошкент., 1985.	Пахта тозалаш саноати, 26-27. Ипакчиликни озуқа базаси, 98. Ўзбекистон Республикаси, Иқтисодий харита, 134-135. Туристик харита, 128-129. Аҳолининг тиббиёт ходимлари билан таъминланганлиги, 111. Йилқичилик, 94.
17	Атлас. 9-синф Дунёнинг иқтисодий ва ижтимоий географияси. “Ергеодезкадастр” Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Ер ресурслари, 6. Дунёнинг экологик муаммолари, 9. Транспорт, 10-11. Дунё аҳолисининг зичлиги, 12-13. Минерал хом- ашё ресурслари, 20-21. Электроэнергетика, 23.
18	Атлас. 9-синф Дунёнинг иқтисодий ва ижтимоий географияси. “Ергеодезкадастр” Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Ёқилғи саноати, 22. Сув ресурслари, 7. Динлар, 16-17. Урбанизация, 18. Агроиқлимий ресурслар, 28-29 Дон экинлари, 32
19	Атлас. 9-синф Дунёнинг иқтисодий ва ижтимоий географияси. “Ергеодезкадастр” Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Чорвачилик, 33 Буюк Британия, Ирландия. Умумиқтисодий харита, 34. Қишлоқ хўжалиги, 30-31. Ўрмон ресурслари, 8. Дунё аҳолисининг зичлиги, 12-13. аҳолини турмуш даражаси, 19.
20	Атлас. 9-синф Дунёнинг иқтисодий ва ижтимоий географияси. “Ергеодезкадастр” Давлат қўмитаси, Тошкент- 2013.	Дунёнинг сиёсий харитаси, 4-5. Африка. Умумиқтисодий харита, 55. Тўқимачилик саноати, 27. Техника экинлари, 33. Дунёнинг тил оилалари ва халқлар, 14-15. Транспорт, 10-11.
21	Африка атласи. М., 1968.	Қишлоқ хўжалиги, 52. Саноат, 53. Алоқа йўллари, 54. Гидроэнергетика ресурслари ва электростанциялар, 55. Ҳудудларни тиббий-географик типлари, 63. Аҳоли зичлиги, 48.
22	Африка атласи. М., 1968.	Тарихий хариталар, 6. Ҳайвонларни тарқалиши, 19. Африка маданиятини энг муҳим ёдгорликлари, 8. Африка. (Жанубий қисми). Умумиқтисодий харита, 60-61. Халқларнинг тиллари, 49.

23	Тожикистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Душанбе-Москва, 1968.	Саноат (умумий харита), 126-127. Гидроэнергетика ресурслари ва электростанциялар, 138-139. Қишлоқ хўжалиги, 142-143. Сув хўжалиги ва суғориш, 144-145. Ғўза ва бошқа техника экинлари, 149. Қишлоқ хўжалигини механизациялаш, 156.
24	Тожикистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Душанбе-Москва, 1968.	Қишлоқ хўжалигини электрификациялаш, 157. Чорвачилик, 160. Алоқа йўллари, 166-167. Умумтаълим мактаблари, 170-171. Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари, 175. Театрлар. Кинотеатрлар, 179.
25	Тожикистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Душанбе-Москва, 1968.	Аҳоли, 118-119. Қурилиш материаллари саноати, 135. Ер турлари, 146-147. Пахтачилик, 150-151. Чорвачилик, 160. Алоқа йўллари, 166-167.
26	Тожикистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Душанбе-Москва, 1968.	Аҳолини этник таркиби, 121. Енгил ва озиқ-овқат саноатинг, 130-131. Қурилиш материаллари саноати хом-ашё базаси, 134. Қишлоқ хўжалиги, 142-143. Йирик шохли қорамол, 160. Юк ташишлар, 163.
27	Тожикистон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Душанбе-Москва, 1968.	Умумтаълим мактаблари, 170-171. Кутубхоналар. Музейлар, 178. Соғлиқни сақлаш ва кадрлар, 182-182. Алоқа йўллари, 166-167. Дон экинлари, 152. Аҳоли, 118-119.
28	Озарбайжон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Баку-Москва, 1983.	Аҳоли, 14-15. Саноат, умумий харита, 114-115. Қишлоқ хўжалиги, 134-135. Сув хўжалиги ва суғориш, 142-143. Йирик шохли қорамоллар, 154-155. Нахичеван . Иқтисодий харита, 175.
29	Озарбайжон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Баку-Москва, 1983.	Дон экинлари, 140. Ер турлари, 138-139. Асосий қурилишлар, 130-131. Нефть ва газ саноати, 118-119. Балиқ хўжалиги, 119. Саноат,умумий харита 1913 йил 116.
30	Озарбайжон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Баку-Москва, 1983.	Гидроэнергетика ресурслари, 121. Аҳоли жон бошига электроэнергия истеъмол қилиш, 125. Қурилиш материаллари саноати, 126-127. Қишлок хўжалиги, 134-135 . Узумчилик, 145. Чорвачилик, 153.
31	Озарбайжон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Баку-Москва, 1983.	Ипакчилик, 149. Йирик шохли қорамоллар, 154-155. Тоғли-Қорабох. Умумиқтисодий харита, 176. Умумтаълим мактаблари, 190-191. Соғлиқни сақлаш, 198-199. Археологик харита.
32	Озарбайжон Республикасининг комплекс илмий-маълумотнома географик атласи. Баку-Москва, 1983.	Радио ва телевидения, 197. Каспий денгизининг асосий портлари ва юк оқимлари, 110. Электростанциялар, 122-123. Картошка ва сабзавот-полиз экинлари, 141. Ғўза ва бошқа техника экинлари, 146-147. Кура-Аракс райони, Умумиқтисодий харита, 170-171.